שבילי פנחס

"ויקח ה' אלקים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה"

ביאור החידה מדוע לא רצה אדם הראשון להיכנס לגן עדן ומה הם "הדברים הנאים" שאמר לו הקב"ה לפתותו להיכנס

בפרשתנו פרשת בראשית דבר בעתו מה טוב לפתוח בעזרת השי"ת את המעגל החדש של מאמרים על פרשיות השבוע לשנה חדשה זו ה' אלפים תשפ"ז, במאמר המשנה (ברכות נד.) **"נותן הודאה על שעבר וצועק על העתיד", בתפלה ובתחנונים, "עד הנה עזרונו רחמיך, ולא עזבונו חסדיך, ואל תטשנו ה' אלקינו לנצח", שינחנו ללכת בדרך אמת באורם הבהיר של רבותינו הקדושים, חכמי התורה מהראשונים ועד האחרונים, ותתקיים בנו תפלתו של דוד המלך** (תהלים קיט-יח)**: "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך".**

לקראת שבת בראשית הבאה עלינו לטובה, שהיא השבת הראשונה ששמר אדם הראשון מחוץ לגן עדן אחרי שחטא ביום שישי בעץ הדעת ונתגרש מן הגן, דבר בעתו מה טוב להתבונן על כניסתו של אדם הראשון לגן עדן במקרא שכתוב (בראשית ב-טו): **"ויקח ה' אלקים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה"**. ופירש רש"י בשם המדרש (ב"ר טז-ה): **"ויקח, לקחו בדברים נאים ופיתהו ליכנס"**.

ופירשו ה"מזרחי" והמהר"ל ב"גור אריה", שהיה קשה לרש"י על מה שכתוב **"ויקח ה' אלקים את האדם ויניחהו בגן עדן"**, מלשון **"ויקח" "ויניחהו"** משמע כמי שלוקח חפץ ומניחו באיזה מקום, אבל לאדם שיש בו דעת ללכת, הרי מתאים יותר לומר לשון הולכה: **"ויולך ה' אלקים את האדם לגן עדן"**. לכן פירש רש"י שלקחו בדברים נאים ופיתה אותו להיכנס לגן עדן.

אלא שעתה מתעוררת השאלה, כי מלשון רש"י **"ופיתהו ליכנס"** משמע שאדם הראשון לא רצה להיכנס לגן עדן, עד שפיתהו הקב"ה **"בדברים נאים"** שיסכים להיכנס, הנה כי כן מוטלת עלינו חובת ההתבוננות להבין ולהשכיל, ראשית כל מדוע לא רצה אדם הראשון להיכנס לגן עדן. זאת ועוד, מה הם **"הדברים הנאים"** שאמר לו הקב"ה להשפיע עליו שיסכים להיכנס.

אדם הראשון ידע שלא ישאר בגן עדן כי תכלית הבריאה היא לתקן את העולם השפל

רחש לבי דבר טוב לבאר הטעם שלא רצה אדם הראשון להיכנס לגן עדן, על פי מה שגילו לנו חכמינו ז"ל גילוי נפלא ונורא בענין גזירת המיתה שגזר הקב"ה על אדם הראשון ועל כל הנבראים שהיו כלולים באדם ובחוה בשעת החטא, שכבר מראשית דבר עוד לפני בריאת האדם, קבע הקב"ה שסוף כל אדם למות, אלא שחיפש כביכול עלילה למצוא סיבה לגזור מיתה על האדם, **והנה הוא המאמר במלוא פליאתו במדרש תנחומא** (פרשת וישב אות ד):

"זה שאמר הכתוב (תהלים סו-ה) **לכו וראו מפעלות אלקים נורא עלילה על בני אדם, אמר רבי יהושע בן קרחה אף הנוראות שאתה מביא עלינו בעלילה את מביאן. בא וראה כשברא הקב"ה את העולם, מיום הראשון ברא מלאך המות, מנין, אמר רבי ברכיה, משום שנאמר** (בראשית א-ב) **וחושך על פני תהום, זה מלאך המות המחשיך פניהם של בריות, ואדם נברא בשישי ועלילה נתלה בו שהוא הביא**

את המיתה לעולם, שנאמר (שם ב-יז) **כי ביום אכלך ממנו מות תמות.**

משל למה הדבר דומה, למי שמבקש לגרש את אשתו, כשביקש לילך לביתו כתב גט, נכנס לביתו והגט בידו מבקש עלילה ליתנו לה, אמר לה מזגי לי את הכוס שאשתה, מזגה לו, כיון שנטל הכוס מידה אמר לה הרי זה גיטך, אמרה לו מה פשעי, אמר לה צאי מביתי שמזגת לי כוס פשור, אמרה לו כבר היית יודע שאני עתידה למזוג לך כוס פשור שכתבת הגט והביאתו בידך.

אף כך אמר אדם לפני הקב"ה, רבונו של עולם עד שלא בראת עולמך קודם שני אלפים שנה היתה תורה אצלך אמון, שכך כתיב (משלי ח-ל) **ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום-יום** [עולה] **ב' אלפים שנה** [פירוש יומו של הקב"ה הוא אלף שנה, כמו שכתוב (תהלים צ-ד) "כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור"], **וכתיב בה** (במדבר יט-יד) **זאת התורה אדם כי ימות באהל, אילולי שהתקנת מות לבריות היית כותב בה כך, אלא באת לתלות בי את העלילה, הוי נורא עלילה על בני אדם".**

והנה בהשקפה ראשונה מאמר זה הוא עמוק מאד מנסתרות התורה, שהרי יסוד האמונה הוא כפי שכתוב (דברים לב-ד): **"הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא", הנה כי כן איך יעלה על הדעת להבין הדברים כפשוטם, שאלפיים שנה לפני בריאת העולם כבר גזר הקב"ה מיתה על האדם, וחיפש עלילה לתלות את גזירת המיתה בחטא עץ הדעת,** וכי מי הוא זה שימנע מהקב"ה לברוא את האדם מיד כמי שסופו למות בלי שיצטרך למצוא איזו עלילה לכך.

"מי גבר יחיה ולא יראה מות ימלט נפשו מיד שאול סלה"

ונראה לבאר כוונת המדרש בדרך הפשט האמיתי השוה לכל נפש, על פי מה שכתב ה"פנים יפות" בפרשתנו (בד"ה ואכל וחי לעולם) **לבאר הטעם שגזר הקב"ה על אדם הראשון בעקבות חטאו דוקא העונש של מיתה, בהקדם לפרש מה שאמר דוד המלך** (תהלים פט-מט): **"מי גבר יחיה ולא יראה מות ימלט נפשו מיד שאול סלה".**

הביאור בזה, **כי הן אמת שהקב"ה כבר הזהיר את האדם שאם יחטא יעניש אותו במיתה, כמו שכתוב** (בראשית ב-טז): "ויצו ה' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל, **ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות", אולם אינה דומה שמיעה על העונש של מיתה שאדם לא ראה מעולם לראיית המיתה ממש.**

לכן גזר הקב"ה על האדם גזירת מיתה בפועל, כדי שיראה במו עיניו איך המיתה פרושה על כל בני אדם, ועל ידי זה כשיבוא היצר הרע לפתותו לדבר עבירה, החי יתן אל לבו שלא כדאי לו למרוד בה', שהרי סוף כל אדם למות, ויצטרך לתת דין וחשבון על כל מעשיו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. וזהו פירוש הכתוב "מי גבר יחיה", מי הוא זה שרוצה לחיות חיים של תורה, "ולא יראה מות", בלי שיראה מות שהוא סוף כל אדם, ועם כל זה "ימלט נפשו מיד שאול סלה", דבר זה אינו אפשרי, ולכן גזר הקב"ה עוד לפני הבריאה מיתה על האדם כדי שיוכל להתגבר על היצר הרע.

רצה הקב"ה שהאדם עצמו ישכיל ויבין שבלי המיתה לא יוכל להתגבר על יצרו

מעתה נראה לפרש כוונת המדרש, שהקב"ה המגיד מראשית אחרית כבר ידע עוד לפני בריאת האדם, שבהיותו בשר ודם קרוץ מחומר לא יהיה מסוגל להתגבר על יצרו הרע שכוחו גדול מאד, אולם אם הקב"ה היה מביא מיתה על האדם בלי חטא, היה עלול לבוא בתרעומת שהיה יכול להתגבר על היצר הרע גם בלי מיתה.

לכן כדי שישכיל האדם להבין במעט את דרכי ה', שכל דרכיו צדק ומשפט במה שברא אותו באופן כזה שהוא צריך למות, הכניס הקב"ה את האדם בגן עדן ומסר לו שליטה מוחלטת על כל עצי הגן, בלי שהיה צריך לעסוק כלל בעבודת שדות וכרמים, וסיפק לו גם את כל שאר צרכיו בלי שום טורח, **כמו ששנינו בגמרא** (סנהדרין נט:): "אדם הראשון מיסב בגן עדן היה, והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין". כל זה כדי שיוכל לעבוד את ה' בעסק התורה וקיום המצוות בלי שום טרדות בעניני העולם הזה, וכמו שכתוב **"לעבדה ולשמרה",** ודרשו בספרי (פרשת עקב פסקה מא): "לעבדה זה תלמוד, ולשמרה אלו מצוות".

אמנם באותה שעה שמסר לו הקב"ה כל תענוגי העולם בגן עדן אסר עליו לאכול רק מעץ אחד: "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו", **כדי לבחון אותו אם יוכל לעמוד כנגד היצר הרע, והוסיף להזהירו** "כי ביום אכלך ממנו מות תמות". אולם **עם כל זה לא היה מסוגל לעמוד כנגד הפיתוי הקשה של הנחש הקדמוני, שאין לנו השגה איך הצליח להפיל את אדם וחוה יצורי כפיו של הקב"ה ברשתו, לכן אחרי שחטא**

תלה בו הקב"ה את גזירת המיתה, כדי שנשכיל להבין הטעם שסוף כל אדם למות, משום שרק באופן זה, וגם אז כולי האי ואולי, יהיה מסוגל להתגבר על היצר הרע.

מעתה ירווח לנו להבין ביאור המדרש, שגזירת המיתה על האדם היא בבחינת "נורא עלילה על בני אדם", **כי באמת עוד לפני בריאת האדם ידע הקב"ה שהוא צריך למות כדי שיוכל להתגבר על יצרו הרע, אולם מכיון שרצה הקב"ה שגם האדם ישכיל להבין הטעם שהוא צריך למות, לכן סיבב בבחינת** "נורא עלילה" **לנסותו בציווי שלא לאכול מעץ הדעת, ולא היה יכול לעמוד כנגד הנחש הקדמוני, ואז הודיע לו הקב"ה שנגזרה עליו מיתה, שבאמת כבר נגזרה מקודם, משום שידע הקב"ה כי בלא מיתה לא יוכל לעמוד כנגד היצר הרע.**

וזהו ביאור המדרש (ב"ר ט-י) **על מה שכתוב בסיום מעשה בראשית** (א-לא): "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד".

"אמר רבי שמואל בר יצחק, הנה טוב מאד **[בלי אות ו' של 'והנה']**, זה מלאך חיים, והנה טוב מאד **[עם אות ו' של 'והנה']** זה מלאך המות. **[מתפלא המדרש]** וכי מלאך המות טוב מאד אתמהא, אלא **[משל]** למלך שעשה סעודה וזימן את האורחים והכניס לפניהם תמחוי מלא כל טוב, אמר כל שהוא אוכל ומברך את המלך יאכל ויערב לו, וכל מי שהוא אוכל ואינו מברך את המלך יותז ראשו בסייף, כך כל מי שהוא מסגל במצוות ומעשים טובים הרי מלאך חיים, וכל מי שאינו מסגל במצוות ומעשים טובים הרי מלאך המות".

אדם הראשון לא רצה להיכנס לגן עדן כי ידע מראש שיכשל בחטא עץ הדעת

בדרך זו במסילה נעלה לבאר הטעם שלא רצה אדם הראשון להיכנס לגן עדן, עד שלקחו הקב"ה **"בדברים נאים ופיתהו ליכנס"**, על פי מה שנשים לב להתבונן כי אדם הראשון היה יציר כפיו של הקב"ה שגיבל בעצמו את גופו, כמו שכתוב (ב-ז): "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה".

והנה טרם שיצר הקב"ה את גוף האדם, השקה תחילה במים את כל פני האדמה, כדי שיוכל ללוש את גוף האדם מעפר ומים, כמו שכתוב (שם ו): **"ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה"**, ופירש רש"י: **"לענין ברייתו של אדם, העלה התהום והשקה עננים לשרות העפר, ונברא אדם כגבל זה שנותן מים ואחר כך לש את העיסה, אף כאן והשקה ואחר כך וייצר".**

הנה כי כן נשכיל להבין מה גדלה קדושת הגוף של אדם הראשון שהקב"ה גיבלו בעצמו, כדי שיהיה בבחינת כלי שרת לקבל בתוכו את אורה הגדול של הנשמה שהיא חלק אלוק ממעל, שנפח הקב"ה מתוכו מיד אחרי שגיבל את גופו, כמו שכתוב **"ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה".**

וזהו שמבואר במדרש (ויק"ר כ-ב): **"תפוח עקיבו של אדם הראשון היה מכהה גלגל חמה, קלסתר פניו על אחת כמה וכמה".** עד היכן הדברים מגיעים יש ללמוד ממה שמבואר במדרש (ב"ר ח-י): "בשעה שברא הקב"ה אדם הראשון, טעו מלאכי השרת וביקשו לומר לפניו קדוש, מה עשה הקדוש ברוך הוא, הפיל עליו תרדמה וידעו הכל שהוא אדם".

על פי האמור יפתח לנו פתח להבין מה שגילה רבינו האריז"ל, כי אדם הראשון מצד קדושתו הגדולה לא חטא בעץ הדעת מצד עצמו, אלא מצד הנשמות שהיו כלולות בו, שביניהן היו רשעים וגזלנים, כמבואר ב"ספר הליקוטים" (פרשת האזינו), הנה הדברים בלשון קדשו:

"סיבת חטאו של אדם הראשון היתה, בסיבת הנשמות שהיו כלולים בו מכל מין ומין, מהם צדיקים מהם רשעים, מהם גזלנים מהם גרגרנים, ומצדם נתאווה לאכול מן העץ, אם כן לא היה מצדו כל כך חטא כי אם בסיבתם, ועם כל זאת עשה תשובה, כי לולי החטא היה נצחי לעולם, ובחטאו נאמר לו כי ביום אכלך [ממנו] **מות תמות".**

מעתה אמינא בדחילו ורחימו רעיון חדש לבאר הטעם שלא רצה אדם הראשון להיכנס לגן עדן, כי בחכמתו הגדולה ידע שמצד כל הנשמות שהיו כלולות בו וביניהן רשעים לא יוכל לעמוד כנגד הנחש הקדמוני, והשכיל להבין שגזירת המיתה כבר נזכרה בתורה אלפיים שנה לפני שנברא העולם **"אדם כי ימות באהל"**, ומה שתלה הקב"ה את המיתה בחטא עץ הדעת הוא בבחינת **"נורא עלילה על בני אדם"**, כדי שישכילו להבין שסיבת המיתה בעולם היא כדי שיוכלו להתגבר על היצר, אם כן מה לו להיכנס לגן עדן עם כל הנשמות של הרשעים שיגרמו למרידה במלכות שמים, הלא טוב יותר שלא יכנס כלל לגן עדן, והקב"ה יקיים את גזירת המיתה הפרושה על כל החיים בלי שימרדו בה'.

אדם הראשון סלל דרך לכל הנשמות שהיו כלולות בו שמכניסים אותן לגן עדן לפני שנשלחות לעולם הזה

בדרך זו במסילה נעלה לבאר מה הם **"הדברים הנאים"** שפיתה הקב"ה בהם את אדם הראשון להיכנס לגן עדן, על

פי מה שכתב ה"שפת אמת" (סוף שנת תרמ"ד) לפרש מקרא שכתוב (ג-כג): **"וישלחהו מגן עדן לעבוד את האדמה"**, וסיים את דבריו בקיצור כדרכו בקודש, אבל טמון בהם אוצר יקר מפז ומפנינים, והנה הדברים בלשון קדשו:

"ופירוש וישלחהו, הוא שליחות גם כן, שהקב"ה שלח את האדם לתקן את העולמות השפלים, ובכח התקשרות שהיה לו מקודם בגן עדן, בכח זה יתקן גם כל העולם, וזהו וישלחהו מגן עדן לעבוד, וכמו שכתוב בכל נשמה היורדת לעולם מראין לה מקודם הגן עדן והתורה".

נרחיב לבאר דבריו הקדושים על פי **מה שמצינו מאמר נפלא במדרש תנחומא** (פרשת פקודי מאמר ג) **על הדרך של לידת הנשמה כשמגיע הזמן שתרד לעולם הזה ותיכנס בתוך הגוף:**

"אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (איוב ט-י) עושה גדולות עד אין חקר נפלאות עד אין מספר, תדע לך שכל הנשמות שהיו מן אדם הראשון ושיהיו עד סוף כל העולם, כולן נבראו בששת ימי בראשית, וכולן בגן עדן, וכולן היו במתן תורה, שנאמר (דברים כט-יד) כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום, ומה שאמר עושה גדולות עד אין חקר, אלו גדולות שעושה הקב"ה ביצירת הולד".

בהמשך הדברים מבאר המדרש הנפלאות שעושה הקב"ה ביצירת הולד, כי כשמגיע הזמן שהנשמה תרד למטה להיוולד בעולם הזה:

"מיד רומז הקב"ה למלאך הממונה על הרוחות ואומר לו, הבא לי רוח פלוני שהוא בגן עדן ששמו פלוני ותארו כך וכך... מיד הולך המלאך ומביא את הרוח לפני הקב"ה, וכשהיא באה מיד כורעת ומשתחוה לפני המלך מלכי המלכים הקב"ה. אותה שעה אומר הקב"ה לרוח הכנסי בטיפה זו שביד פלוני, פתח הרוח פיו ואומר לפניו, רבונו של עולם די לי העולם שהייתי דר מיום שבראתני, למה רצונך להכניסני בטיפה זו סרוחה, שאני קדושה וטהורה ואני גזורה מגזרת כבודך.

מדרש: "נורא עלילה על בני אדם", אלפיים שנה לפני הבריאה כבר היה כתוב בתורה "אדם כי ימות באהל"

פנים יפות: "מי גבר יחיה" חיים של תורה, "ולא יראה מות", בלי שיראה שסוף כל אדם למות ויצטרך לתת דין וחשבון

הקב"ה רצה להראות לאדם הראשון שאי אפשר להתגבר על היצר הרע רק אם ידע שהוא עתיד למות

רעיון נשגב של השפת אמת: "וישלחהו מגן עדן", הקב"ה שלח את אדם הראשון בשליחותו לתקן את העולם השפל

מיד אומר הקב"ה לנשמה, עולם שאני מכניסך בו, יפה יהא לך ממה שהיית דר בו, ובשעה שיצרתיך לא יצרתיך אלא לטיפה זו, מיד מכניסו הקב"ה לשם בעל כרחו, ואחר חוזר המלאך ומכניס הרוח לתוך מעי אמו, ומזמנין לו שני מלאכים ושומרין אותו שלא יצא משם ושלא יפול, ומכניסין אותו שם נר דלוק על ראשו, זה שאמר הכתוב (איוב כט-ב) מי יתנני כירחי קדם כימי אלוק ישמרני, בהלו נרו עלי ראשי וגו', ומביט ורואה מסוף העולם ועד סופו.

נוטלו המלאך משם ומוליכו לגן עדן, ומראה לו הצדיקים יושבין בכבוד ועטרותיהם בראשיהם, ואומר המלאך לאותו הרוח תדע לך מי הם אלו, אומר לו הרוח לא אדוני, חוזר המלאך ואומר לו, הללו שאתה רואה נוצרו בתחלה כמותך בתוך מעי אמן, ויצאו לעולם ושמרו התורה והמצוות, לפיכך זכו ונזדמנו לטובה זו שאתה רואה. דע לך שסופך לצאת מן העולם, ואם תזכה ותשמור התורה של הקב"ה, תזכה לכך ולישיבה של אלו, **ואם לאו דע וראה שתזכה למקום אחר.**

לערב מוליכו לגיהנם, ומראה לו שם את הרשעים שמלאכי חבלה מכים אותן במקלות של אש וקוראין וי וי ואינם מרחמים עליהם, ואומר לו עוד אותו מלאך לאותו הרוח, תדע מי הן אלו, ואומר לא אדוני, ואומר לו המלאך אלו הנשרפין נוצרו כמותך, ויצאו לעולם ולא שמרו התורה וחוקותיו של הקב"ה, לכך באו לחרפה זו שאתה רואה, ואתה דע לך שסופך לצאת לעולם, והוי צדיק ואל תהי רשע ותזכה ותחיה לעולם הבא".

שפת אמת: בכוחות הקדושה ששאב אדם הראשון בגן עדן היה מסוגל למלא את שליחותו בעולם הזה

מדרש: כל נשמה לפני רדתה בעולם הזה מכניסים אותה לגן עדן להראות לה שאם תזכה תוכל לחזור לכאן

רבינו האריז"ל: אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה לא חטא מצד עצמו כי אם מצד נשמות הרשעים שהיו כלולות בו

אדם הראשון סלל את הדרך לכל הנשמות הכלולות בו שמכניסים אותן לגן עדן לפני שהן נשלחות לעולם הזה

מלמדים לולד במעי אמו את כל התורה כדי להשאיר רושם את רושם התורה לכל החיים

ומה שכתב ה"שפת אמת" שמראים לנשמה לפני ירידתה גם את התורה, כוונתו ברורה כמו ששנינו בגמרא (נדה ל:):

"דרש רבי שמלאי למה הולד דומה במעי אמו, לפנקס שמקופל... ואוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה... ונר דלוק לו על ראשו, וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, שנאמר בהלו נרו עלי ראשי... ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים, שנאמר (איוב כט-ב) **מי יתנני כירחי קדם... ומלמדין אותו כל התורה כולה... וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה".**

ולכאורה תמוה, מאחר שבסופו של דבר שוכח כל התורה, איזו תועלת יש ללמד אותו במעי אמו כל התורה. וביאר ה"נועם אלימלך" ב"ליקוטי שושנה" (ד"ה משוך חסדך), כי אם לא היו מלמדים את הנשמה תחילה כל התורה, לא היה שייך בדרך הטבע שישיג האדם אחרי לידתו בתוך הגוף החומרי את התורה שהיא חכמתו של הקב"ה, ובלשון קדשו:

"אם לא היו מלמדין אותה, לא היה באפשרי לקבל וללמוד אחר כך את התורה, לכן מלמדין אותה מתחילה כדי שאחר כך בנקל תוכל לקבל וללמוד התורה. אך אם היה נשאר כך בלתי סטירת המלאך לא היה תועלת בבריאותו כלל, כי לא היה צריך שום עבודה ופעולה לעבוד ולשבר כח התאוה, כי היה כבר מלא תורה כאשר היו מלמדין אותו מתחילה בקדושה.

לכך בא המלאך וסטרו על פיו ומשכחו, אך אף על פי כן נשאר הרושם שנרשם בו בזה שהיו מלמדין אותו כל התורה, וצריך האדם לעבוד בכל כוחו והתאמצותו לעורר את הרושם הנרשם בו, לבוא אל המעלה שהיה בו קודם בריאתו כמו שהיה במחצבתו מתחת כסא הכבוד".

מעתה נבוא לדברי ה"שפת אמת", שמבאר לפי זה הטעם שסיבב הקב"ה שיכנס אדם הראשון תחילה לגן עדן, כי באמת תכלית בריאת האדם היתה שירד לעולם הזה כדי לתקן את חלקו בעולם השפל, ואחר כך יזכה להיכנס לגן עדן, ועל כך שנינו במשנה (אבות פ"ד מט"ז): **"רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתיכנס לטרקלין".**

אולם מאחר אשר כפי שהעיד הקב"ה (בראשית ח-כא) **"יצר** לב האדם רע מנעוריו", **לכן הוא יתברך מכניס את הנשמה טרם לידתה בגן עדן, להראות לה את הצדיקים הנהנים שם מזיו השכינה בזכות התורה והמצוות שעסקו בהן בעולם הזה, כדי שתשאב משם כוחות של קדושה לעסוק בתורה ובמצוות בעולם הזה,** וכן היה אצל אדם הראשון כי אף שחטא בעץ הדעת בגלל הנשמות שהיו כלולות בו, אבל שאב בגן עדן כוחות של קדושה כדי למלא את שליחותו בעולם הזה.

הנה כי כן הן הם **"הדברים הנאים"** שאמר הקב"ה לאדם הראשון כדי להשפיע עליו שיכנס לגן עדן, כי מאחר שהיה כלול מכל הנשמות שעתידות להיוולד בעולם הזה, לכן ראוי שיכנס תחילה לגן עדן, כדי שיסלול בכך את הדרך לכל הנשמות הכלולות בו, שגם הן יכנסו בגן עדן לפני ירידתן לעולם הזה, כדי לשאוב משם כוחות של קדושה להתגבר על היצר הרע ולעבוד את ה' בעסק התורה וקיום המצוות, ועל כך נאמר **"וישלחהו מגן עדן"**, כפי שמפרש ה"שפת אמת" **"וישלחהו"** ששלחו הקב"ה בשליחותו לתקן את חלקו בעולם השפל בכוחות הקדושה שקיבל **"מגן עדן"**, ובזכות זה יזכה אחרי מיתתו לחזור לגן עדן עם התורה והמצוות שרכש בעולם הזה.

שבילי הרקיעא

הקב"ה פתח את התורה באות ב' שהיא תורת עולם הב'ריאה
ולא באות א' שהיא תורת עולם הא'צילות

"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ". ב"לקוטי תורה" לרבינו האריז"ל מבאר הטעם שפתח הקב"ה את התורה באות **ב'** של **"בראשית"** ולא באות **א'**, וזו לשון קדשו: "בראשית. לא דיברה תורה באצילות אלא בבריאה, על כן התורה נקראת תורת הבריאה, ועל כן התחילה התורה בב' **[ולא באות א']**, כי הא' רומז לאצילות **[שהוא עולם הראשון]** והב' רומז לבריאה שהוא עולם השני, וגם א' תחילת תיבת א'צילות וב' תחילת ב'ריאה".

ביאור דבריו על פי המבואר ב"שער הגלגולים" לרבינו האריז"ל (הקדמה יז) כי התורה כלולה מד' חלקים **פרד"ס - פ'שט ר'מז ד'רש ס'וד**, והם מתחלקים בד' עולמות **אצילות, בריאה, יצירה, עשיה**, פשט בעולם העשיה, רמז בעולם היצירה, דרש בעולם הבריאה, סוד בעולם האצילות, **ומגלה לנו האריז"ל כי התורה פתחה באות ב'** "בראשית" **ולא באות א', לרמז שבעולם הזה זכינו רק לתורת ב'ריאה, וכל שכן לתורת עולם היצירה ועולם העשיה שהן יותר למטה, אבל לא לתורת א'צילות שהיא תורת הסוד בשלימותה.**

ענין זה מבואר היטב ב"מאור עינים" (פרשת חיי שרה ד"ה ואברהם זקן), כי את האות **א'** הרומזת על התורה של עולם **א'צילות** לא היו העולמות יכולים להשיג מפאת עומקה, כי אם על ידי התלבשותה באות **ב'** שהיא התורה של עולם **ב'ריאה**, ובלשון קדשו:

"כי נודע כי כל בריאות העולמות היה על ידי אותיות התורה, כמו שכתוב (משלי ח-ל) ואהיה אצלו אמון, והוא שהשי"ת צמצם את עצמו כביכול בהאותיות, כשיעור מה שהעולמות היו יכולין לסבול אורו וחיותו הנשפע מאלקותו, בסוד אות א' שהוא בחינת תורה שבאצילות, ולא היו יכולין העולמות לקבלו עבור גודל הבהירות שהוא ממש אלקותו, ועל כן צמצם השי"ת אלקותו עם אות א' באות ב' שבו היא פתיחת התורה".

והוסיף ה"מאור עינים" לבאר ענין זה ביתר שאת (סוף פרשת בא):

"והנה התורה מתחלת בב' בראשית ברא וגו', ולמה לא התחילה התורה בא' שהוא ראשון לכל האותיות, מפני שלא היה העולם יכול להתקיים אפילו שעה אחת, והיה בטל במציאות מפני גודל בהירות אות א', שהוא רמז לאלופו של עולם, שהוא השי"ת בכבודו ובעצמו כביכול.

אך (תהלים פד-יב) כי שמש ומגן ה' אלקים, ורצונו לומר כמו שבשמש אי אפשר להסתכל מפני גודל בהירותו, רק על ידי מחסה ומגן יוכל לראות את אור השמש, כך כביכול באלף אלפי אלפים הבדלות עד אין קץ ואין תכלית, אי אפשר להתקיים מפני גודל בהירות אות האל"ף שהוא אלופו של עולם, רק על ידי מחסה ומגן שהוא אות הב', ועל ידו יוכל להצמצם אות הא' להיות גם כן בתורה, שהרי אחר אות ב' של בראשית מצינו תיכף כמה אלפין, במילת בראשי"ת ובמילת בר"א אלק"ם אחר שנתצמצם על ידי אות ב'".

"תורה חדשה מאתי תצא"
תורת א' של עולם האצילות

ונראה פשוט כי רבינו האריז"ל התכוון לבאר הטעם שפתח הקב"ה את התורה באות ב' "בראשית ברא אלקים", **ולא באות** א' "אלקים ברא בראשית". וכבר עמדו על כך במדרש (ב"ר א-יב): **"שמעון בן עזאי אומר** (תהלים יח-לו) **וענותך תרבני, בשר ודם מזכיר שמו ואחר כך שבחו... אבל הקב"ה אינו כן, אלא משברא צורכי עולמו אחר כך מזכיר שמו, בראשית ברא ואחר כך אלקים"**. הרי לנו דברים ברורים שהיה ראוי לפתוח את התורה באות **א' - "א'לקים ברא בראשית"**, אלא שרצה הקב"ה ללמדנו מדת ענוותנותו.

אמנם לפי דברי האריז"ל הביאור בזה, כי רצה הקב"ה לרמז בכך שבעולם הזה לא זכינו לתורה של עולם **א'צילות** שהיא בבחינת אות **א'** של **א'לקים**, אלא לתורה של עולם **ב'ריאה** שהיא בבחינת אות **ב'** של **ב'ראשית**. יומתק לשלב ביאור המדרש עם ביאור האריז"ל, כי עצם הדבר שצמצם הקב"ה את חכמתו הגדולה תורת **א'צילות** בתורת **ב'ריאה** כדי למוסרה לישראל, הרי זה משום שבמקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו.

על פי דברי האריז"ל נשכיל להבין מה שדרשו במדרש (ויק"ר יג-ג) על הכתוב (ישעיה נא-ד): "כי תורה מאתי תצא, אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא". ולפי האמור הכוונה בזה כי לעתיד לבוא יגלה לנו הקב"ה גם את התורה של **א'צילות**. ענין זה יתבאר ביתר שאת על פי מה שכתב רבינו חיים וויטאל בהקדמתו **ל"שער ההקדמות"** (נדפסה ב"עץ חיים" דף א טור ג ד"ה ואמנם בעולם):

"ואמנם בעולם האצילות אשר שם הקב"ה יושב ועוסק בתורה כנזכר במדרשי רבותינו ז"ל... על בריאת העולם (ב"ר א-א) שהיה הקב"ה מביט בתורה ובורא עולמות, ואין ספק כי לא במעשה אדם הראשון, ולא במעשה דבני חרי, ובמעשה אתונו דבלעם, וכיוצא בהם בהיותם כפשוטם, היה משתעשע בהם הקב"ה אלפים שנה קודם שנברא העולם ובורא בהם עולמות, אמנם שעשועות של הקב"ה בתורה, והיותו בורא בה את העולמות, היתה בהיותו עוסק בתורה בבחינת הנשמה

הפנימית שבה, הנקרא רזי תורה, הנקרא מעשה מרכבה, היא חכמת הקבלה כנודע אל היודעים".

הנה כי כן זהו שאומר הקב"ה **"תורה חדשה מאתי תצא"** - **"מאתי"** דייקא, פירוש, חלק התורה שהקב"ה עוסק בו בעולם האצילות עתיד הוא לגלותן לישראל.

מה נפלא להבין לפי זה מה שכתוב אחרי פתיחת התורה באות **ב'** של **"בראשית"** (א-ג): **"ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור, וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל אלקים בין האור ובין החושך"**. ופירש רש"י: **"וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל, אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה** (חגיגה יב.)**, ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים לעתיד לבוא"**.

לפי דברי האריז"ל יש לפרש הכוונה בזה, **"ויאמר אלקים"**, אותו שם **"אלקים"** שהיה ראוי לפתוח בו את התורה, שהוא כנגד האות **א'** של תורת **א'צילות**, אמר **"יהי אור"**, שתתגלה תורת האות **א'** של **"אור"** שהוא תורת **א'צילות**, אולם **"וירא אלקים את האור כי טוב"**, שעדיין אינו ראוי לרשעים להשתמש בו, **"ויבדל אלקים בין האור ובין החושך"**, שגנזו לצדיקים לעתיד לבוא בזמן הגאולה בבחינת **"תורה חדשה מאתי תצא"**.

ישוב הפליאה ממה שפתח הקב"ה את עשרת הדברות באות א' של אנכי

והנני להעלות על שלחן מלכים מה שיש לתמוה על דברי רבינו האריז"ל, ממה שמצינו מאמר פלא במדרש (ב"ר א-י): **"עשרים ושש דורות היתה האל"ף קורא תגר לפני כסאו של הקב"ה, אמרה לפניו, רבונו של עולם, אני ראשון של אותיות ולא בראת עולמך בי. אמר לה הקב"ה, העולם ומלואו לא נברא אלא בזכות התורה, שנאמר** (משלי ג-יט) **ה' בחכמה יסד ארץ וגו', למחר אני בא ליתן תורה בסיני, ואיני פותח תחלה אלא בך, שנאמר** (שמות כ-ב) **אנכי ה' אלקיך"**.

הרי לנו דברים ברורים כי באותה **א'** שלא פתח בה הקב"ה את התורה משום שלא נתן לישראל תורה של **א'צילות**, כי אם באות **ב'** שהיא תורה של **ב'ריאה**, פתח הקב"ה מתן תורה לישראל בהר סיני באות א' **של** א'נכי, **הנה כי כן איך זה מתאים עם דברי האריז"ל, שלא רצה הקב"ה לתת את התורה באות** א' **שהיא תורה של** א'צילות.

ונראה לברר מקחו של צדיק דברי רבינו האריז"ל, על פי מה שמצאתי יסוד גדול במשנתו הטהורה של הגר"א על תיקוני הזוהר, בביאורו על התיקונים מזוהר חדש (דף נ טור ב ד"ה טמיר ולא ידיע) כי תורה דאצילות היא שער הנו"ן מנו"ן שערי בינה שלא השיג משה רבינו, הנה הדברים בלשון קדשו:

"ומשה רבינו לא השיג אלא בבריאה, כידוע מ"ט שערי בינה שמקננת בבריאה, ואף שער הנו"ן שהוא כתר שבבריאה לא השיג, לפי שהוא מלכות דאצילות, ועל עולם האצילות נאמר כך עלה במחשבה שאי אפשר לגלות".

נקדים עוד מה ששנינו בגמרא (ר"ה כא:): "חמישים שערי בינה נבראו בעולם, וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר (תהלים ח-ו) ותחסרהו מעט מאלקים". וביאר רבינו האריז"ל ב"לקוטי תורה" (פרשת ואתחנן ד"ה ויתעבר), כי בשעת מתן תורה זכה משה רבינו להשיג גם שער החמישים מנ' שערי בינה, אלא שאחרי חטא העגל נחסר ממנו שער הנ', וביום פטירתו זכה שוב להשגת שער הנ'. וזהו שדקדקו לומר: "וכולן ניתנו למשה חסר אחד", כי באמת ניתנו תחילה כולם למשה בשעת מתן תורה, אלא שאחר כך בחטא העגל נחסר ממנו שער הנ', וביום פטירתו זכה שוב להשיג את שער הנ', הנה הדברים בלשון קדשו:

"קודם שחטאו ישראל היה משה בתכלית השלימות, והיה משיג שער הנ' של נ' שערי בינה הגדול מכולם, וכשחטאו ישראל [בעגל] נעלם ממנו, וזה שכתוב (שמות לב-ז) ל"ך רד כי שחת עמך, רד ל"ך [כלומר רד משער הנ' בגימטריא ל"ך]. וזה שאמרו רז"ל נ' שערי בינה נבראו בעולם, וניתנו למשה חסר אחד, פירוש מעיקרא שלם היה [והשיג את כל השערים], אלא שאחר כך חסרוהו... ולהיות שכוונת משה היה לטובה לא מנע השי"ת הטוב, ובעת אסיפת רוחו (דברים לד-א) ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו".

השל"ה הקדוש (פרשת ואתחנן בתורה אור) הביא דבר זה באריכות, והוסיף לפרש בזה מה שכתוב בשעת מתן תורה (שמות יט-ג): "ומשה עלה אל האלקים". כי אחרי חטא העגל כשאיבד את השגת שער הנ' כתוב עליו: "ותחסרהו מעט מאלקים", אבל בשעת מתן תורה לפני חטא העגל "ומשה עלה אל האלקים" דייקא, להשיג את כל נ' שערי בינה.

הנה כי כן יאירו עינינו להבין הטעם שפתח הקב"ה עשרת הדברות בשעת מתן תורה באות **א'** של **"א'נכי ה' אלקיך"**, כי אז זכה באמת משה רבינו להשגת שער הנ' שהיא השגת תורה דאצילות. ויש להוסיף תבלין כי הגם שידע הקב"ה שבחטא העגל לא יזכו ישראל לתורה דאצילות בעולם הזה, אולם מאחר שיזכו לכך לעתיד לבוא, לכן רצה הקב"ה לגלות גם חלק זה של התורה בשעת מתן תורה, כדי להראות בכך כי לעתיד לבוא יזכו להשיגו בבחינת **"תורה חדשה מאתי תצא"**.

ואין להקשות ממה שנתן הקב"ה לישראל אחרי חטא העגל את הלוחות האחרונים שכתוב בהם: **"אנכי ה' אלקיך"**, כי זהו רק כדי לספר מה שהיה כתוב בלוחות הראשונים, וראיה לדבר שהרי הלוחות האחרונים ניתנו רק בכתב, ולא שמעו שוב מהקב"ה **"אנכי ה' אלקיך"** כמו ששמעו בלוחות הראשונים, ומטעם זה לא היו במדרגת הלוחות הראשונים שנעשו על ידם בני חורין ממלאך המות ומכל הגלויות. זאת ועוד, שאפילו בעולם הזה יש לנו הארה משער הנ' שעתיד הקב"ה לגלות לנו לעתיד לבוא, באופן שהאות **א'** במילת **"אנכי"** של הלוחות השניים, היא בבחינת האות **א'** שהתלבשה אחרי האות **ב'** של **"בראשית"**.